

# تبیین تفاوت‌های جسم عنصری و جسم مثالی

## از دیدگاه صدرالمتألهین

### (بررسی انتقادی)

حسین کریمی<sup>(۱)</sup>

چکیده

نشان می‌دهد که برخی از این تفاوتها صحیح، برخی نادرست و برخی دیگر نیز دارای تفصیل هستند.

کلیدواژگان: جسم عنصری، جسم مثالی، مجرد و مادی، قوه و فعل، ملاصدرا.

یکی از تقسیماتی که در منابع و آثار فلسفی دربارهٔ حقیقت جسم بیان شده، تقسیم آن به جسم مثالی و جسم عنصری است. در اصل وجود این تقسیم میان حکمای متأخر اختلاف نظری نیست اما تفاوت‌هایی برای جسم عنصری و مثالی ذکر کرده‌اند که برخی از این تفاوتها، مبتنی بر همان مبانی اخذشده در بحث مجرد و مادی است. حکما در تبیین مجرد و مادی، همه به یک شکل عمل نکرده و هر یک تعریفی متفاوت ارائه داده‌اند. یکی از مسائلی که در بحث تفاوت‌های جسم عنصری و مثالی حائز اهمیت است، مسئلهٔ وجود قوه است. علاوه بر این، تفاوت‌های دیگری نیز میان جسم مثالی و جسم عنصری بیان شده که نمیتوان آنها را تماماً مبتنی بر بحث مجرد و مادی دانست. صدرالمتألهین در آثار خود مفصلاً به بررسی این مسئلهٔ فلسفی پرداخته و پانزده تفاوت را برای این دو حقیقت بیان کرده است. بررسی این تفاوتها، فهم بهتری از حقیقت جسم عنصری و جسم مثالی را برای ما در پی خواهد داشت. پژوهش حاضر

#### ۱. مقدمه

فلاسفه و حکما در راستای تبیین «واقع بما هو واقع»، تعاریف و تقسیماتی را بیان نموده‌اند که گاهی در معرض ارزیابی و نقد نیز قرار گرفته است. یکی از این موارد، تقسیم جسم به عنصری و مثالی است. در بسیاری از مسائل فلسفهٔ اسلامی میتوان رد پای این تقسیم و تأثیرات آن را مشاهده کرد. از آنجاکه این تقسیم از زمان شیخ اشراق صورت گرفت و وارد مباحث فلسفی شد، میتوان گفت که هر چند این بحث سابقهٔ تاریخی چندانی نداشته اما اکثر حکمای متأخر، بویژه صدرالمتألهین به این بحث پرداخته‌اند و آن را در موارد زیادی مانند مباحث علم، نفس، معاد و... بکار برده‌اند. از آنجا که ملاصدرا مفصلاً به این بحث پرداخته، با محوریت

(۱). دانش‌پژوه سطح چهار، مرکز تخصصی فلسفهٔ اسلامی حوزهٔ علمیه، قم، ایران؛ [hossainkarimi10@gmail.com](mailto:hossainkarimi10@gmail.com)

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۱/۵ تاریخ تأیید: ۱۴۰۰/۳/۱۵ نوع مقاله: پژوهشی

DOR: 20.1001.1.15600874.1400.27.1.1.7